

2nd INTERNATIONAL EMI

ENTREPRENEURSHIP & SOCIAL SCIENCES CONGRESS

9-11 November 2018 - Nevşehir/TURKEY

GAPPADOCIA

www.emissc.org

FULL TEXT BOOK

2nd International EMI Entrepreneurship & Social Sciences Congress, 09-11 November 2018, Cappadocia
**Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu (1567) - 32 Sayılı Karar Üzerinde
Yapılan Değişikliklerin Türk Uluslararası Ticaret Hacmi Üzerindeki Olası
Etkileri**

Asst. Prof. Dr. Orkun BAYRAM
Antalya Bilim University, IISBF
orkun.bayram@antalya.edu.tr

ÖZET

Gelişmekte olan ülkelerin stratejik kalkınma planlarını uygulama aşamasında ihtiyaç duydukları en önemli iki ekonomik enstrüman dış sermaye girdisi ve ihracat hacminin sürekli artan bir trende sahip olmasıdır. Dış yatırımların ya da dış kaynak finansman olanaklarının serbestçe yapılabilmesi için özellikle kur rejiminin serbestleştirilmesi ve dış yatırımların önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda Türkiye’de 1930 yılında 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu çıkarılmıştır. 1567 Sayılı Kanun “kambiyo mevzuatının anayasası” olarak bilinmektedir. Kanunun amacı; yurtdışı ve yurtiçinde döviz kredisi kullanımlarına ilişkin bankalar ve finansal kuruluşlarca takip edilecek usul ve esasları düzenlemektir. 1567 Sayılı Kanun kapsamında 1989 çıkartılan “Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar” ile Türk parasının kıymetini korumak amacıyla, Türk parasının yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesine, döviz ve döviz temsil eden belgelere (menkul değerler ve diğer sermaye piyasası araçları dâhil) ilişkin tüm işlemlere düzenleme getirilmiştir. Ayrıca, dövizlerin tasarruf ve idaresine, Türk parası ve Türk parasını temsil eden belgelerin (menkul değerler ve diğer sermaye piyasası araçları dâhil) ithal ve ihracına, kıymetli maden, taş ve eşyalara ilişkin işlemlere, ihracata, ithalata, özelliği olan ihracat ve ithalata, görünmeyen işlemlere, sermaye hareketlerine ilişkin kambiyo işlemlerine ait düzenleyici, sınırlayıcı esaslar bu Karar ile tayin ve tespit edilmiştir. Gerek 1567 Sayılı Kanun gerekse de bu kanunun mütemmim cüzü olarak çıkartılan 32 Sayılı karar ile döviz ve efektif üzerindeki kısıtlamaların çoğu kaldırılmış, ithalat ve ihracat mevzuatı sadeleştirilmiş ve dış yatırımların önü açılmıştır. Özellikle, ihracat ve döviz kazandırıcı faaliyetlerin artırılabilmesi için mal ya da hizmet ihracatı sonucunda yurda getirilmesi gereken dövizin taahhüt kapatma süresi uzatılarak sınır ötesi ticaret konuları ile iştigal olan firmalarımızın rekabet güçlerinin artması sağlandı (mal ve hizmet kalitesinin yanında). Ancak 32 Sayılı Karar ile ihracata sağlanan mevzuat kolaylığı yanında döviz ile borçlanmanın da yolu özellikle ithalat firmaları ve bankalar için açılmış oldu. Gerek firmalar gerekse banka ve finans kurumları döviz ve dövize endeksli yurtiçi/yurtdışı kredilere kolayca ulaşırken aynı zamanda da özellikle hammadde, makine teçhizat, ara mal, yüksek teknoloji ürünlerin ithalatı hızla artmış ve üretmek yerine ithalata bağımlı bir ülke haline gelmemizin de önü açılmış oldu.

32 Sayılı Karar sonrası, sermaye hareketlerinin hızlı bir şekilde artması, serbest döviz kuru politikasının benimsenmesi, yabancı para cinsinden borçlanmanın kolaylaşması Türkiye’nin kur dalgalanmalarına yüksek oranda maruz kalmasına neden olmuştu. Özellikle Temmuz 2018 döneminde başlayıp hâlihazırda devam eden kur baskısı nedeni ile ekonomi dinamikleri olumsuz bir ivme kazanmış, özellikle döviz cinsinden borcu olan kurumların yaşam döngüsünü tehdit eder hale gelmiştir.

Kamu otoritesi, döviz kurlarında meydana gelen yüksek paylı dalgalanma nedeni ile ekonomik büyümeye katkı sağlayan şirketlerin korunmasını sağlayabilmek amacı ile 32 Sayılı Karar’da Mayıs 2018 ve Eylül 2018 dönemlerin ciddi değişikliklere gitmiştir. Özellikle döviz ve dövize endeksli kredilerin kullanımı ve döviz kazandırıcı faaliyetlerin yurda getirilme sürelerinde çok ciddi değişikliklere gidilmiştir. Çalışmada, 32 Sayılı Karar’da yapılan köklü değişikliklerden öncesi ve sonrası ele alınmış ve bu değişikliklerin uluslararası ticaret hacmi üzerindeki olası etkileri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1567 Sayılı Kanun, 32 Sayılı Karar, Döviz Kuru Dalgalanmaları, Uluslararası Ticaret

The Effects of the Amendments to the Law on the Protection of the Turkish Currency (1567) - 32 on the Turkish International Trade Volume

ABSTRACT

The two most important economic instruments needed by developing countries during the implementation of strategic development plans are that foreign capital inflow and export volume have an ever-increasing trend. It was necessary to liberalize the exchange rate regime and to remove barriers to foreign investments in order to free foreign investments or financing of foreign funds. In this respect, in 1930, the Law No. 1567 on the protection of Turkish currency asset was enacted in Turkey. The Law No. 1567 is known as "the constitution of foreign exchange legislation". The purpose of this law is to regulate the procedures and principles to be followed by banks and financial institutions regarding foreign exchange credit usage in Turkey and abroad. In order to protect the value of the Turkish currency, the value of the Turkish currency against foreign currencies, also the value of the documents representing the foreign currency (including securities and other capital market instruments) have been arranged with the "resolution 32 on the protection of the Turkish currency asset" which was issued in 1989 under the law No. 1567. In addition, the regulations governing the savings and administration of foreign currencies, the import and export of documents representing Turkish currency and Turkish currency (including securities and other capital market instruments), the transactions related to precious metals, stones and articles, export, import, import, property, invisible transactions, foreign exchange transactions related to capital movements have been determined by this decision.

According to the Law No. 1567 as well as the Decree No. 32 of this law, most of the restrictions on foreign currency have been abolished, import and export legislation has been simplified and foreign investments have been opened. In particular, in order to increase export and foreign exchange earning activities, our firms, engaged in cross-border trade issues, have increased their competitiveness by extending the commitment period of the foreign currency that has to be brought to the country as a result of exports of goods or services (besides the quality of goods and services). However, with the decision No. 32 in addition to the ease of legislation provided for export, the way of borrowing with foreign exchange was opened especially for import companies and banks. Companies, banks, and financial institutions easily accessed foreign currency indexed domestic/foreign loans, and at the same time, especially raw materials, machinery equipment, intermediate goods, high-tech product imports increased, and instead of producing exported goods, the road to become a dependent country had been opened.

After the decision No. 32, the rapid increase in capital movements, the adoption of the free exchange rate policy, the ease of borrowing in foreign currencies caused Turkey to be exposed to exchange rate fluctuations at a high rate. Especially in the period of July 2018, due to the ongoing foreign exchange pressure, economic dynamics gained a negative momentum; especially institutions with foreign currency debt have become threatened for their life cycle.

In order to ensure the protection of companies contributing to economic growth due to the high share of fluctuation in foreign exchange rates, the public authority has executed serious changes in May 2018 and September 2018 in the decision No. 32. In particular, significant changes have been made in the use of foreign currency and foreign currency indexed loans and the time frame for bringing foreign currency generating activities to Turkey. In this study, the effects of these changes on foreign trade volume were discussed before and after the radical changes in decision 32.

Keywords: Law No. 1567, Decision No. 32, Exchange Rate Fluctuations, International Trade

1. GİRİŞ

Bir ülkenin gelişmişlik seviyesini belirten en önemli etmenlerden birisi, satın aldığından daha fazlasını satabilmesi veya çeşitli alanlarda kendi ihtiyaçlarını karşılayacak üretimi yapmaktan da öte olarak yaptığı fazla üretimi satabilmesi ve dolayısı ile belirli alanlarda uzmanlaşabilme yetisi gösterebilmesidir. Bir ülkenin bu kabiliyeti kazanıp kazanmadığını açıklayan önemli

performans göstergeleri olarak kendi içinden değil başka ülkelerden alınan yatırımlar ve ayrıca ihracat rakamları belirtilebilir. Gelişmekte olan ülkelerin bu süreci yönetebilmeleri açısından ihtiyaç duyulan diğer bir husus da planlama faaliyetleridir. Bu alanda stratejik planlar da önemli rol oynamaktadır ve stratejik kalkınma planlarının başarılı bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını tespit edebilmek için de çeşitli performans göstergelerine ihtiyaç duyulmaktadır, yukarıdaki belirtilen yabancı yatırımlar ve ihracat rakamları da bu göstergeler arasında önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerin stratejik kalkınma planlarını uygulama aşamasında ihtiyaç duydukları en önemli iki ekonomik enstrüman dış sermaye girdisi ve ihracat hacminin sürekli artan bir trende sahip olmasıdır.

Bir ülkenin ihracat yapabilmesi ve ayrıca üretim ve kalkınmasını geliştirebilmesi için yabancı para birimleri ile yerli para birimi arasındaki ilişkilendirmenin yatırımları ve ihracatı kolaylaştıracak şekilde belirlenmiş olması gerekmektedir. Ülkemizde de kalkınma hareketleri başladığında dış yatırımların ya da dış kaynak finansman olanaklarının serbestçe yapılabilmesi için özellikle kur rejiminin serbestleştirilmesi ve dış yatırımların önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir. Bu hususta yapılması gereken de kur rejiminin serbestleştirilerek iki para birimi arasındaki ilişkinin arz ve talep arasındaki dengeye göre belirlendiği bir sisteme geçilmesi, fakat aynı zamanda bu sistemin de belirli kurallar çerçevesinde hayata geçirilmesini sağlamaktır (Yanar, 2008: 169). Bu doğrultuda Türkiye’de 20 Şubat 1930’da 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunun ana gayesi gerekli dış yatırım ve ihracat hareketleri esnasında, kısıtlayıcı olmamak kaydıyla Türk parasının değerini koruyabilmektir. Bu durumda arz ve talep ile yabancı paralar ve Türk parasının ilişkisi şekillenirken çeşitli müdahaleler yapma yetkisi Bakanlar Kurulu’na verilmekteydi. Kararnameler yardımı ile de bu yetkinin kullanılması söz konusu oluyordu (Seyidoğlu, 2003: 145). 1567 Sayılı Kanun “kambiyo mevzuatının anayasası” olarak bilinmektedir.

1567 sayılı kanunun içeriğinde yer alan en önemli başlıklardan biri de yurtdışı ve yurtiçinde döviz kredisi kullanımlarına ilişkin bankalar ve finansal kuruluşlarca takip edilecek usul ve esasların düzenlemesidir. Zaman içerisinde ekonomik koşullar değiştikçe ve özellikle de 1980 sonrası küresel anlamda sermaye hareketliliği artmaya başladıkça 1567 sayılı kanun ile ilgili eklemeler ve değişiklikler yapma ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak için 11.08.1989 tarihli 20249 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan “**Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar**” çıkarılmıştır (T. C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Karar Sayısı 89/1439). Bu karar ile Türk parasının yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesine, döviz ve dövizli temsil eden belgelere (menkul değerler ve diğer sermaye piyasası araçları

dâhil) ilişkin tüm işlemlere düzenleme getirilmiştir. Daha spesifik olarak bakıldığında ise bu kararın 17. ve 18. maddeleri ile Türkiye'deki yerleşik kişilerin yurt dışından kredi kullanmaları, eğer bu kredileri bankalar vasıtasıyla kullanıyorlarsa, serbest bırakılmıştır. Vadeler ile ilgili çeşitli belirleyici unsurlar içermekle birlikte genel olarak yurt dışında ve döviz cinsinden kullanılacak olan krediler konusunda önemli bir serbestlik getirilmiştir. Kararın içeriği sadece krediler ile kısıtlı değildir. Diğer konu başlıkları arasında: dövizlerin tasarruf ve idaresi; Türk parası ve Türk parasını temsil eden belgelerin (menkul değerler ve diğer sermaye piyasası araçları dâhil) ithali ve ihracı; kıymetli maden, taş ve eşyalara ilişkin işlemler; ihracat, ithalat, özelliği olan ihracat ve ithalat; görünmeyen işlemler; ve sermaye hareketlerine ilişkin kambiyo işlemlerine ait düzenleyici, sınırlayıcı esaslar da yer almaktadır. Gerek 1567 Sayılı Kanun, gerekse de bu kanunun mütemmim cüzü olarak çıkartılan 32 Sayılı karar ile döviz ve efektif üzerindeki kısıtlamaların çoğu kaldırılmış, ithalat ve ihracat mevzuatı sadeleştirilmiş ve dış yatırımların önü açılmıştır. Yerleşik olmayan kişiler için de döviz cinsinden bankalarda mevduat hesabı açılmasına hak tanınmış, gayrimenkul ve ayrıca aynı haklar için kullanılan blokaj hükmüne son verilmiştir. Bankalar nezdinde ise, özel dış borçlanma mümkün kılınmıştır, ayrıca altın ithalinin de serbestleştirilmesi yine 32 Sayılı Karar ile söz konusu olmuştur (Kula, 2003: 145). Bu kararın, o zaman uygulanan sıcak para politikalarının bir sonucu olduğu söylenebilir (Derdiyok, 2001: 35). İzlenen sıcak para politikasının ürünü olan bu karar ile beraber, özellikle, ihracat ve döviz kazandırıcı faaliyetlerin artırılabilmesi için mal ya da hizmet ihracatı sonucunda yurda getirilmesi gereken dövizin taahhüt kapatma süresi uzatılarak, sınır ötesi ticaret konuları ile iştigal olan firmalarımızın, mal ve hizmet kalitesinin yanında rekabet güçlerinin artması sağlandı.

1989 yılında ekonomik açıdan dış sermaye ve yabancı paraların hareketliliği nezdinde serbestlik kararı alınmıştır. 32 Sayılı Karar ile Türk parasının konvertibilitesi sağlanmış, bunun da sermaye hareketlerini serbestleştirilmesi ve dolayısı ile çeşitli girdiler sağlaması mümkün olmuştur. Burada aslında sağlanmak istenen amaç, iç borçlanmanın kamuya getirdiği yüklerin yurt dışından aktarılan çeşitli kaynaklar ile telafi edilmeye çalışılmasıdır. Ancak varılmak istenen sonuçlar ile gerçekleşen durumun istenen şekilde gelişmediği görülmektedir. Var olan borçların kapatılması eğiliminden ziyade, özellikle ithalatta lüks ürünlere olan eğilim ve tüketim artmış, Türkiye'nin dış borçlarında artarak gerçekleşen bir büyüme görülmüştür (Apaydın ve Açıkalın, 2015: 202). Bu dönemde Türkiye'nin dış borçlarının artmasının en önemli sebeplerinden biri, 32 Sayılı Karar ile döviz cinsinden borçlanmanın mümkün kılınmasıdır. Özellikle ithalat firmaları ve bankalar açısından bu tür gelişme gerçekleşmiş olup, bu tür kurumlar döviz ve dövize endeksli kredilere rahatlıkla

ulaşmışlar ve hammadde, makine teçhizat, ara mal, yüksek teknoloji ürünlerin ithalatı hızla artmış ve üretmek yerine ithalata bağımlı bir ülke haline gelmemizin de ömü açılmıştır (Karaçor, 2006: 385).

32 Sayılı Karar ile dış borçların artması, aynı zamanda kur rejiminin serbestleştirilmesi ile Türkiye'nin döviz kurunda ciddi dalgalanmalar olmuş, Türk parası da yüksek oranda gerçekleşen bu dalgalanmalara maruz kalmıştır. 32 Sayılı Kararın etkilerine bakıldığında Türkiye'deki finans piyasalarının dış dünya ile bütünleşmesinin sağlanması söz konusu olmuştur, ancak hedeflendiği şekilde etkili kaynak kullanımı ile iktisadi büyüme ve kalkınmayı sağlayan bir durum ortaya çıkmamıştır (Gökırmak, 2002-2003: 235). Bunun nedenlerine bakıldığında ise, yurt dışından elde edilen sıcak paranın, planlandığı şekilde birikim ve yatırım için değil, ihtiyaç dışı lüks ürünlerin ithalatı için kullanılmasının önemli bir faktör olduğu görülmektedir (Yeldan, 2001: 144).

Türkiye'nin finansal açıdan serbestleşmesi ve dolayısı ile oluşan dış borçlanma ve döviz kuru dalgalanmalarının etkileri süreklilik arz eden bir durum yaratmıştır ve Temmuz 2018 döneminden itibaren de yine döviz kurunda ciddi dalgalanma ve ayrıca kur baskısı söz konusu olmuştur. Bu durum Türkiye'deki iktisadi dengelerin olumsuz etkilenmesine sebebiyet vermiş olup, döviz cinsinden borç sahibi olan kurumlar açısından hayati tehlike oluşturan bir dinamığe dönmüştür. Bu durumdan kaçınılması amacı ile hazine ve maliye bakanlığı tarafından, döviz kurlarında meydana gelen yüksek paylı dalgalanma nedeni ile ekonomik büyümeye katkı sağlayan şirketlerin korunmasını sağlayabilmek amacı ile 32 Sayılı Karar'da Mayıs 2018 ve Eylül 2018 dönemlerinde ciddi değişikliklere gidilmiştir. Yapılan değişikliklere bakıldığında döviz ve dövize endeksli kredilerin kullandırılması ve ayrıca döviz cinsinden kazanç sağlayacak faaliyetlerin yurt içinde gerçekleştirilmesi ile ilgili olarak, vadeler ve genel olarak süre açısından önemli değişiklikler söz konusu olmuştur. Bu çalışmada, 32 Sayılı Karar'da yapılan köklü değişikliklerden (T. C. Resmi Gazete, 06.10.2018, Sayı: 30557) öncesi ve sonrası ele alınmış ve bu değişikliklerin uluslararası ticaret hacmi üzerindeki olası etkileri tartışılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu

Kambiyo mevzuatının anayasası olarak bilinmekte olup 1930 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacı; yurtdışı ve yurtiçinde döviz kredisi kullanımlarına ilişkin bankalar ve finansal kuruluşlarca takip edilecek usul ve esasları düzenlemektir. 5 Ocak 2018 tarihli ve 30312 sayılı Resmi Gazete'de; "Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı kararda değişiklik yapılmasına ilişkin karar yayımlanmıştır. Döviz kredisi kullanımına ilişkin usuller

dendiğinde ilk akla gelecek olan husus kimlerin bu tür kredileri kullanmasına kanunen izin verileceği hususudur.

2.2. Döviz Kredilerinin İçeriği

Döviz kredileri nakdi ve gayri nakdi krediler olarak ikiye ayrılmaktadır. Nakdi döviz kredileri yurt dışından ve yurt içinden olmak üzere iki farklı kaynaktan sağlanabilir. Gayri nakdi krediler içinse Türkiye'deki yerleşik kişiler yurtdışında yerleşik kuruluşlardan döviz cinsi gayri nakdi kredi, garanti ve kefalet sağlayabilir. Türkiye'deki veya yurtdışındaki yerleşik kişiler lehine, yurtdışında yerleşik kişilere muhatap döviz cinsi teminat mektubu düzenlenebilir.

2.3. Döviz Kredisi Kullanmak için Aranılan Kriterler

32 Sayılı Kararda yapılan değişiklikler nezdinde bakıldığında, Türkiye'deki yerleşik gerçek kişiler dövize endeksli kredi veya döviz kredisi kullanamayacaktır. Türkiye'deki yerleşik kişilerden kasıt yurtdışında işçi, serbest meslek ve müstakil iş sahibi Türk vatandaşları dâhil Türkiye'de kanuni yerleşim yeri bulunan gerçek ve tüzel kişileri ifade eder. Türkiye'deki yerleşik tüzel kişiler de dövize endeksli kredi kullanamaz. Ancak Türkiye'deki tüzel kişiler yurt içinden veya yurt dışından döviz geliri olması şartı ile döviz kredisi temin edebilir. Döviz geliri aranmayan krediler bu kuralın istisnasıdır. 02.05.2018 tarihi itibarıyla döviz geliri olmayan Türkiye'de yerleşik kişiler yurt dışından veya yurt içinden döviz kredisi kullanamayacaktır. Tüzel kişilik olarak döviz cinsinden kredi kullanmak isteyenlerin aşağıdaki kriterlere göre değerlendirilmesi söz konusudur.

- Döviz geliri olan ve kullanım tarihinde mevcut Döviz Endeksli Kredi ve Yabancı Para kredi bakiyesi 15 mio USD' nin üzerinde olan, Türkiye'de yerleşik kişiler herhangi sınırlama olmaksızın döviz kredisi kullanabilirler (32 sayılı karar, madde 21/1/b). Kredi Bakiyesi, yurtiçinden veya yurt dışından temin edilen nakit döviz kredisi borçlarının geri ödemesi yapılmamış toplamı olarak tanımlanmaktadır.
- Döviz geliri olan ve kullanım tarihinde mevcut Döviz Endeksli Kredi ve Yabancı Para kredi bakiyesi 15 mio USD'nin altında olan Türkiye'de yerleşik kişiler, kullanılmak istenen kredi tutarı ile mevcut kredi bakiyesi toplamı, son 3 mali yılda elde ettikleri döviz gelirlerini aşmamak koşuluyla döviz kredisi kullanabilirler (32 sayılı karar, madde 20/1).
- İhracat, transit ticaret vb. gibi muhtemel döviz kazandırıcı hizmetlerini belgeleyen Türkiye'deki yerleşik kişiler, belgeledikleri muhtemel döviz gelirlerini aşmayacak şekilde döviz kredisi kullanabilirler (32 sayılı karar, madde 21/e).

- Muhtemel döviz gelirlerine dayalı döviz kredilerinde, en az kredi tutarı kadar muhtemel döviz gelirinin kredi kullanım tarihinden itibaren 24 ay içerisinde elde edileceğinin aracı bankaya belgelenmesini sağlayabilecek kişiler döviz kredisi kullanabilirler (32 sayılı karar, madde 21/12).

2.4. Döviz Kredisi Kullanma Şartı Olarak Döviz Gelirlerinin Tanımı

Döviz gelirleri, ihracat, transit ticaret, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerden elde edilen gelirler şeklinde ifade edilir (32 sayılı karar, madde 15/1). Yurtiçinde yerleşik kişilerden elde edilen dövizler (ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerden elde edilen gelirler hariç olmak üzere), döviz geliri kabul edilmez. Özel durumlar olarak aracı ihracatçı, acente, yurtdışında yerleşik firma temsilciliği gibi üçüncü firma aracılığıyla elde edilen gelirler ilgili beyanların yapılması koşuluyla döviz geliri olarak kabul edilebilirler (32 sayılı karar, madde 15/4). Serbest bölgelere yapılan ihracat ve transit ticaretten elde edilen gelirler, serbest bölgeye satılan malın yurtdışına satıldığına ilişkin ispatların yapılması durumunda döviz geliri olarak kabul edilir (32 sayılı karar, madde 15/5). Yine hususi bir gelir olarak yurtdışı yerleşiklerden elde edilen TL cinsi ihracat, transit ticaret, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerden elde edilen gelirler döviz gelirlerine dâhil edilir (32 sayılı karar, madde 15/6). Ancak yurtiçi yerleşiklerden elde edilen gelirler, döviz geliri olarak kabul edilmez (32 sayılı karar, madde 15/3).

Yukarıda belirtilen ve döviz gelirine sahip olarak kabul edilecek kişilerin döviz gelirlerini belgelemek için takip etmeleri gereken prosedür ise şu şekildedir:

- Son üç mali yılın döviz gelirleri; son 3 yıla ait konsolide olmayan finansal tablolar esas alınarak Serbest Muhasebeci Mali Müşavir veya Yeminli Mali Müşavir tarafından hazırlanan ve onaylanan bir raporla birlikte, Döviz Gelirleri Beyan Formu'nun (32 sayılı karar, Ek 2) bankalara ve finansal kuruluşlara ibrazı ile belgelenir (32 sayılı karar, madde 16/1).
- Her yıl yıllık hesap dönemini takip eden dördüncü ayın son iş gününden itibaren döviz geliri beyanlarına bir önceki yıl dâhil edilir ve eski döviz gelirlerinin üçüncü yıla ait olan bölümü dikkate alınmaz. Örneğin 2017 yılına ait döviz gelirlerinin beyanında 2014 yılına ait döviz geliri beyanları dikkate alınmaz (32 sayılı karar, madde 16/6).

2.5. Döviz Geliri Şartı Olmayan Kredilerin Tanımı

Kamu kurum ve kuruluşları, bankalar ile Türkiye'de yerleşik finansal kuruluşlar söz konusu olduğunda döviz kredisi kullanmak için döviz geliri şartı aranmamaktadır. Ayrıca yatırım

Teşvik Belgesi kapsamında kredi almaları öngörülen Türkiye’de yerleşik kişilerce kullanılacak döviz kredilerinde döviz geliri şartı söz konusu olmamaktadır. Bu durumda sadece Yatırım Teşvik Bedelinde belirtilen tutar kadar kullanılacak olan kredi için döviz geliri şartı aranmayacaktır. Devletin alım garantisi kapsamında yenilenebilir enerji kaynaklarının finansmanında kullanılacak döviz kredileri için (Yenilenebilir Enerji Kaynakları Destekleme Mekanizması fiyatı*yıllık üretim miktarı sonucunun 8 yıl için hesaplanmış toplamı) miktarını geçmeyecek şekilde, döviz geliri şartı aranmadan kullanım yapılabilir. Yine özelleştirme uygulamaları hakkında kanun kapsamındaki ihaleleri kazananlar, uluslararası ilana çıkılan yurtiçi ihalelere ilişkin faaliyetlerle ilgili olarak ihaleyi kazanan Türkiye’de yerleşik kişiler, Savunma Sanayi Müsteşarlığınca onaylanan savunma sanayi projelerini üstlenen Türkiye’de yerleşik kişiler için de döviz geliri şartı aranmayacaktır.

Bunların yanında kamu ve özel sektör işbirliği modeli kapsamında gerçekleştirilecek projeleri yürütmekle görevli olan, Türkiye’de yerleşik kişiler tarafından kullanılacak kredilerde döviz geliri şartı aranması söz konusu olmayacaktır. Bankaların Türkiye’deki şubelerinde bulundurulmuş döviz ve/veya OECD’ye üye ülkelerin merkezi yönetim veya merkez bankalarının ya da bunların kefaletiyle ihraç edilen yabancı para menkul kıymet tutarını geçmemek üzere Türkiye’de yerleşik kişilerin kullanacakları döviz kredilerinde de döviz geliri koşuluna bakılmayacaktır. Son olarak yurt dışında yerleşik yabancı sermayeli şirketlerin sermayesinin tamamına sahip olduğu, Türkiye’deki yerleşik grup şirketlerinin, dışarıda yerleşik yabancı sermayeli grup şirketlerinden veya bu grup şirketlerinin iştiraklerinden kullanacakları döviz kredileri de döviz geliri koşulu kapsamına dâhil değildir.

Bankalarca yurt içi yerleşik kişilere ticari veya mesleki amaçla dövize endeksli teminat mektubu düzenlenmesine ilişkin hükme 50. maddenin 1. fıkrası 2) bendinde yer verilmiştir. Bu kapsamda, bankalarca, yurt içi yerleşik kişilere ticari veya mesleki amaçla olması ve vadesinde Türk Lirası ödenmek koşuluyla Yabancı Para mektup düzenlenebilecektir.

2.6. Döviz Kredisi Kullandırma Esnasında Taraflara Düzen Sorumluluklar

Firmalara düzenlenen sorumluluklar arasında Serbest Muhasebeci Mali Müşavir / Yeminli Mali Müşavir onaylı rapor ve Döviz Gelirleri Beyan Formunun bankalara ve finansal kuruluşlara ibrazı ve her yıl, yıllık hesap dönemini takip eden dördüncü ayın son iş gününden itibaren döviz geliri beyanlarına bir önceki yılın dâhil edilmesi faaliyetleri gelmektedir.

Banka ve finans kuruluşlarına da sorumluluklar düşmektedir. Örneğin Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından döviz kredisi bakiyeleri ve döviz gelirlerine ilişkin kayıtlar

tutulmaktadır. Yurt içi / yurt dışı kullanılan tüm döviz kredileri ile, firmalarca yapılan döviz geliri beyanları, kredi kullanımına aracılık eden kuruluşlar tarafından, Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezine bildirilmek durumundadır. Bankalar tarafından ise muhtemel döviz kredileri kullanımı kapsamında, mükerrer belge kullanımını önlemek adına Vergi, Resim ve Harç İstisna Belgesi ve Dâhilde İşleme İzin Belgesi üzerinden kullanılan kredi tutarına şerh düşülür. Yine bankalar tarafından, belgesiz kullanımlarda firmadan alınan belgelerin başka kredi kullanımında kullanılmadığına ilişkin yazılı beyan alınır.

Bankalar, yurtdışından kullanılan kredilerin kurallara uyumunu kontrol etmekle yükümlüdür. Bu çerçevede, 50.000 ABD Doları üzerindeki, transfer sebebi belirlenemeyen döviz bedelinin kredi olup olmadığını tespit için şirketten yazılı beyan alınır. Şirketin yanıtıcı yazılı beyanda bulunduğu tespit edilirse, banka bunu Hazine ve Maliye Bakanlığı'na bildirir. Yurt dışındaki kredi kuruluşundan sağlanan krediye aracılık eden Türkiye'deki yerleşik banka, kredi kuruluşunun mahiyeti hakkında tereddüde düşmesi durumunda, kredi kullanıcısının kredi aldığı kuruluşun, ilgili ülke mevzuatına göre kredi vermeye yetkili kuruluş olduğunu tevsik etmesini ister. Kredi kullanıcısı, kredi veren kuruluşun ilgili ülke resmi makamlarından aldığı, kredi kullandırmaya yetkili olduğunu gösteren belgeyi, ilgili ülkede bulunan Türkiye diplomatik temsilciliğine ya da ekonomi müşavirliğine onaylatır ve ilgili bankaya ibraz eder.

Eğer döviz geliri bildiriminde hatalı olunursa, yaptırım olarak, aşımına neden olan kısım, 10 işgünü içerisinde geri çağrılır, Türk lirası kredisine dönüştürülür ve Hazine Müsteşarlığına bildirimde bulunulur.

2.7. Farklı Nitelikteki Tüzel Kişiler İçin Döviz Kredisi Kullanımı

Bu kısımda holding şirketlerinin ve adi ortaklıkların döviz kredisi kullanımı ile ilgili hususlar incelenecektir. Holding şirketlerinin döviz kredisi kullanımı için;

- Holding bünyesinde faaliyet gösterildiğine ilişkin belgeler, holding ve bünyesindeki tüm şirketleri belirten, kredi kullanması söz konusu şirketin yazılı beyanı gereklidir.
- Holding şirketi bünyesindeki şirketlerin kredi bakiyeleri ve döviz gelirleri hesaplanırken, tüm şirketlerin kredi bakiyeleri ve döviz gelirleri toplamı dikkate alınacaktır.
- Holding ve holding bünyesindeki şirketlerin döviz gelirleri ve kredi bakiyeleri Risk Merkezi sisteminde bireysel olarak yer alacaktır.
- Kullanılan kredi tutarı kredi talep eden şirketin kredi bakiyesine eklenecektir.

Adi Ortaklıklarda Döviz Kredisi Kullanımı içinse;

- Ortaklarının tamamı tüzel kişilerden oluşan adi ortaklıkların kredi kullanması mümkündür, ortaklardan birinin dahi gerçek kişi olması durumunda döviz kredisi kullanılmamalıdır,
- Adi ortaklığı oluşturan şirketlerin döviz gelirleri ortaklık yüzdeleri oranında dikkate alınacaktır, (örneğin A ve B şirketleri %50 oranında pay sahibi ise ve sırasıyla döviz gelirleri A-8 mio USD, B-6 mio USD ise adi ortaklığa kullanılabilen maksimum döviz kredisi 7 mio USD ($8 \cdot 0,5 + 6 \cdot 0,5 = 7$) olarak kabul edilir.
- Ortakları tüzel kişi olan adi ortaklara verilen döviz kredileri, sorumlulukları oranında ortaklara kullandırılmış sayılmaktadır.
- Döviz kredisi kullanılırken ortaklık sözleşmesinin noter onaylı bir örneğinin, kredi kullandıran/kredi kullanımına aracılık eden bankaya ibraz edilmesi gerekmektedir.
- Adi ortaklıklar tarafından kullanılan döviz kredilerinde, kredi kullandıran/kredi kullanımına aracılık eden banka ve finansal kuruluşlarca, Risk Merkezindeki kayıtlar kontrol edilir. Adi ortaklık bünyesindeki tüm şirketlerin payları oranında kredi bakiyelerinin toplamının dikkate alınması söz konusudur. Hesaplanan kredi bakiyesinin 15 milyon ABD dolarının altında olması durumunda ise istisna kapsamında döviz kredisi kullanılabilir veya döviz kredisi kullanımına aracılık edilebilir. Hesaplanan kredi bakiyesinin 15 milyon ABD dolarının altında olması durumunda ortakların sorumluluk payları oranında döviz geliri oranında döviz kredisi kullanılabilir.

3. 32 SAYILI KARARDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

32 sayılı kararın önceki uygulamalarında Yabancı Para krediler genel olarak; döviz geliri olan firmaların kullandığı taahhütlü krediler, bankaların yurtdışı şubelerinden kullanılan krediler, bankaların aracılık ettiği (yurtdışından sağlanan) krediler, döviz endeksli krediler ve yurtiçi taahhütsüz döviz kredileri şeklindeydi. Bu yapıda, kredi türü bazında ya da genel olarak, kullanılacak kredi miktarında bir üst sınır bulunmamaktaydı.

32 sayılı kararda yapılan değişiklikler nezdinde ise son durum olarak 2 Mayıs 2018 tarihi itibarıyla döviz kredi bakiyesi 15 Milyon USD altında ve üstünde olan firmalar için kredi kullanım uygulaması farklılaştırıldı. Kaynağı ve türü ne olursa olsun tüm Yabancı Para krediler aynı kapsamda değerlendirilmekte olup kısıtlar tüm kredi türlerini kapsamaktadır. Bir adet müşteriye kullandırılacak Yabancı Para kredi için sektör genelinde üst limit getirilmiştir. İhracat geliri olan firmaların döviz kredisi kullanımında da kısıtlar getirilmiştir. Döviz Endeksli Kredi kullandırma kaldırılmıştır.

Yapılan değişikliklerin işleyişe etkileri olarak sektör genelinde üst sınır getirilmesi nedeniyle bir müşterinin sektördeki toplam Yabancı Para riskinin anlık olarak tespit edilebilmesi

ihtiyacı oluşmuştur. Bu tespitin yapılabilmesi için, Risk merkezi ve Kredi Kayıt Bürosu ile birlikte yürütülen çalışmalar neticesinde, değişikliğin yürürlüğe girdiği 2 Mayıs itibariyle riskler anlık olarak izlenmeye başlanmıştır. Ayrıca, müşterilerin üç yıllık döviz geliri bilgileri de bu sisteme dâhil edilmiş ve kredi kullandırımı da bu bilgilere göre yapılmaya başlanmıştır.

4. 32 SAYILI KARARDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN SEKTÖRE ETKİSİ

32 sayılı kararda yapılan değişikliklere bakılarak ortaya çıkan sonuçlarda Risk Merkezi verilerine göre tüm bankalardaki Yabancı Para nakdi kredi riski bakiyesi 15 milyon USD altında olan firmaların; Yabancı Para nakit riski toplamı 18 milyar USD civarındadır. Üç yıllık ihracat verileri incelediğinde, kredilerinin ihracatı aşan kısmı farklı hesaplama yöntemlerine göre %50-60 civarında görünmektedir. Bu varsayımınla, kapanması gereken toplam Yabancı Para kredi tutarının 9 milyar USD civarında olduğu düşünülebilir. İhracat kredileri göz ardı edildiğinde; kapanan Yabancı Para kredilerin yaklaşık %60-70'i Türk Lirası olarak finanse edilmiştir.

Güncel uygulamalara bakıldığında ise yabancı para kredi talepleri için özel bir süreç olmayıp standart kredi tahsis sürecinin işletilmesi uygun olmaktadır. İhracatı veya döviz geliri olmayan firmalar için Yabancı Para kredi kullanımında sektör tarafından uzun bir süredir daha muhafazakar bir yol izlenmekteydi. Bu durumda, değerlendirme sürecinde, firmanın doğal korumasının (hedge) olmasının kritik rol oynaması söz konusudur. İhracatçı veya faaliyet gösterdiği sektörlerde ağırlıklı olarak yabancı para ile iş yapan firmalar gibi, doğal koruma mekanizması olan firmaların yabancı para kredi taleplerinin, diğerlerine nazaran daha yüksek bir oranda onaylanması mümkün olmaktadır. Doğal koruma mekanizmasının yanında, firmanın finansal araçlarla (türev işlemler) kur riskinden korunması da değerlendirmede dikkate alınır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Gelişmekte olan ülkelerin kalkınabilmesi için gerekli olan hususlardan biri de yabancı yatırımların ve yabancı para biriminden gelir elde edilmesidir. Dolayısı ile yurt dışı yatırımları ve ihracat rakamları ile ilgili göstergeler ve performans kriterleri gelişmekte olan ülkelerin stratejik kalkınma planlarında yer alan önemli hedeflerdir. Türkiye'de dış yatırımlar ve ihracat ile ilgili dinamiklerin oluşmaya başladığı zamanlarda, Türk Lirası ile yabancı para birimlerinin ilişkilerini şekillendirmek için atılan ilk adım 20 Şubat 1930'da kabul edilen 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu'dur.

1989 yılında ise yürütülmek istenen sıcak para politikalarından dolayı kur rejimi serbestleştirilmiş ve döviz cinsinden kredi kullanımı, 1567 sayılı kanunla ilgili olarak düzenlenen 32 sayılı karar ile kolaylaştırılmıştır. Ancak bu değişiklik beklenen etkiyi yaratmamış ve edinilen döviz cinsinden kredi kullanım kolaylığı yatırımları kolaylaştırmak ve iç borçları sıcak para ile kapatmaktan ziyade lüks ithalat ürünlerinin satın alınmasında kullanılmış ve dolayısı ile borçların daha da artması söz konusu olmuştur. Bu durum döviz kurlarında ciddi dalgalanmalara yol açmış ve 2018 yılında yaşanan dalgalanmalardan sonra 32 sayılı kararda değişikliğe gidilmiştir. Bu çalışmada, yapılan bu önemli değişikliğin etkileri tartışılmış ve yeni uygulamaların bir incelemesi yapılmıştır. En önemli değişikliklerden birisi dövize endeksli kredileri iptali olup, diğer bir önemli değişiklik de döviz kredisi kullanımının ihracat gelirleri ile koşullandırılması olmuştur, dolayısı ile döviz kredisi kullanımının miktarının ve olup olmayacağını belirlenmesi için tüzel kişilerin ve kurumların ihracat gelirleri incelenecektir. Bunu yapabilmek içinse Risk Merkezi odaklı olarak ihracat gelirleri ile ilgili veri takibi yapılması ve böylelikle makro anlamda yabancı para cinsinden gelir ve borçların dengelenmesi hedeflenmektedir. İzlenecek veri takibi ve döviz kredileri kullanımı ile ilgili yeni prensiplerin uygulanması ile karşılama oranı yüksek oran kredilerin kullanılmasını, dolayısı ile makroekonomik verilerde iyileşme görülmesi beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Apaydın, F. & Açıklık, S. (2015). Türkiye'de 1980 Dönüşümü Sonrası İstikrarsız Büyümenin Ekonomi Politikası. *Dumlupınar University Journal Of Social Science/Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (43), 200-210.
- Derdiyok, T. (2001). 1980 Sonrası Borçlanma Politikaları. *Maliye Dergisi*, 138, 28-31.
- Gökürmak, M. (2002-2003). Küresel Kriz ve Politikada Güven, *Doğu-Batı*, Yıl: 6, Sayı: 21, Kasım, Aralık, Ocak, 233-253.
- Karaçor, Z. (2006). Öğrenen ekonomi Türkiye: Kasım 2000-Şubat 2001 krizinin öğrettikleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 379-391.
- Kula, F. (2003). Uluslararası sermaye hareketlerinin etkinliği: Türkiye üzerine gözlemler. *C.U. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, 141-154.

Seyidoğlu, H. (2003). Uluslararası mali krizler, IMF politikaları, az gelişmiş ülkeler, Türkiye ve dönüşüm ekonomileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4 (2), 141-156.

(T. C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Karar Sayısı 89/1439)

<https://www.hazine.gov.tr/File/Index?id=A7CA112D-E0CA-4DE9-89ED-722074421C2E>

T. C. Resmî Gazete, 06.10.2018, Sayı: 30557

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/10/20181006.pdf>

Yanar, R. (2008). Gelişmekte Olan Ülkelerde Döviz Kuru Rejimi Tercihî: Yerel Sorunlara Global Çözümler. *Sosyoekonomi*, 8(8), 161-178.

Yeldan, E. (2001) Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim ve Büyüme, İletişim Yayınları 710, İstanbul.